

Певна річ, він не пропонував мені ані подій, ані бодай опису почуттів, — але без спонукань Персі цей текст ніколи не набув би форми, в якій тепер постає перед світом. Окрім хіба що прологу: наскільки я пригадую, його повністю написав Шеллі.

Тож я знову посилаю своє страхітливе творіння на волю процвітати. Я люблю цей твір: він породження щасливих днів, коли смерть і горе були просто словами, котрі не відгукувалися моему серцю. Кілька сторінок у ньому розповідають про безліч прогулянок, поїздок і розмов, про чимало годин, коли я не була самотня; про того, з ким я більше не побачуся на цьому світі. Але це для мене, моїм-бо читачам не буде діла до цих спогадів.

І ще одне слівце додаю щодо зроблених мною правок. Вони суто стилістичні. Я не міняла жодним чином історію, не додавала жодних нових ідей чи обставин. Лише поправила, і то майже винятково, на початку першого тому текст там, де він був надто простим як для описуваних подій. Загалом ці зміни внесено там, де вони лишають недоторканими основний сюжет і суть твору.

М. В. Ш.

Лондон, 15 жовтня, 1831

Пролог

Подія, на якій базується ця художня історія, описана доктором Дарвіном і кількома іншими німецькими фізіологами як можлива за певних умов. Не те щоб я мала бодай трохи серйозної в це віри; проте, хоча сюжет від початку було вигадано, я не думаю, ніби просто наганяю в ньому надприродних жажів. Ключова подія історії не має недоліків, присутніх у казках про духів або чари. Цей твір надихається новизною ситуацій, які виникають внаслідок події, хай неможливої фізично, та вона дає уяві точку зору для окреслення людських пристрастей більш всеосяжно і владну, ніж будь-яка, яку видобули зі звичайних обставин і реальних подій.

При цьому я намагалася зберегти правдивість головних принципів людської природи, не гребуючи, однак, нововведеннями в їхніх комбінаціях. У «Іліаді», трагічній грецькій поемі, Шекспір у «Бурі» та «Сні літньої ночі», а особливо Мілтон у «Втраченому раї» також дотримуються цього правила. І найскромніший прозаїк, який прагне дарувати або отримувати задоволення від своєї праці, може без упередження застосовувати до художньої прози це правило, або, радше, закон, завдяки якому стільки вшуканих поєднань людських почуттів витворилися у найвищій зразки поезії.

Обставини, на яких ґрунтується моя розповідь, виникли у невимушеній розмові. Моя робота почалася почасти як джерело розваги, а частково як доцільне застосування будь-яких невипробуваних резервів розуму. До цих мотивів домішувалися й інші, мірою того, як просувалася справа. Я нітрохи не байдуже ставлюся до того, як вплинуть на читача будь-які моральні тенденції, які висловлено у книзі від особи авторки або персонажів. Та основне, чим я переймаюся — це тим, щоб уникнути ефекту сучасних романів, що нервує, на користь проявів симпатичної приязні та досконалості чеснот. Думки, які природно впливають із характеру та ситуації героя, в жодному разі не слід сприймати як такі, що завжди існують на моє власне переконання; так само не варто

робити з наступних сторінок висновки, упереджені проти будь-якої філософської доктрини.

Додатковий інтерес для авторки становить той факт, що ця історія розпочалася у величному регіоні, де відбувається основна дія, і в товаристві, про яке не перестаєш шкодувати. Літо 1816 року я провела в околицях Женеви. Стояла холодна й дощова пора, і вечорами ми збиралися біля вогнища, яке палало, час від часу розважаючись німецькими страшними історіями, що випадково потрапили до наших рук. Ці казки пробудили в нас грайливе бажання і собі створити щось таке. Я та двоє інших друзів (розповідь з-під пера одного з них була би прийнятнішою для публіки, ніж будь-яка річ, яку я коли-небудь сподіваюся створити) домовилися написати кожен по історії, заснованій на якомусь надприродному явищі.

Погода, однак, раптово покращилася, і мої друзі полишили мене заради мандрівки Альпами. Там, серед прекрасних краєвидів, вони геть забули про всі примари та страхи. Тож ця історія — єдина, яку було завершено.

Марлоу, вересень, 1817

Лист 1

*До місіс Савілл, Англія
Санкт-Петербург, 11 грудня 17.*

Гадаю, тебе потішить звістка, що ніяке нещастя не супроводжувало початок кампанії, щодо якої ти мала такі недобрі передчуття. Я прибув на місце вчора, і першим та головним моїм завданням стало запевнити тебе, любя сестро, у своєму добробуті та впевненості, що зростає, в успішному втіленні моєї затії.

Я вже далеко на північ від Лондона і, крокуючи вулицями Петербурга, відчуваю, як свіжий північний вітер грає на моїх щоках, пробуджує азарт і наповнює радістю моє серце. Чи можеш ти собі уявити? Вітер, що прилинув із тих місць, куди я прямую, вже несе із собою передчуття цих холодних країв. І холодний присмак вітру лише розпалює мої мрії, наближаючи їх. Даремно я намагався переконати себе, що Північний полюс — це просто зледеніла пустка, все одно в моїй уяві вимальовується оазис краси й благодаті. Там, любя Маргарет, сонце ніколи не заходить, його широкі диск лише котиться вздовж обрїю, розсіваючи невмируще сяйво. Там — із твого дозволу, сестро, я довірюся попередникам-мореплавцям — немає вже ані снігу, ні крижаних вітрів, і спокійне море може нас врешті привести в країну, краси й таємниці якої перевершують всі куточки земної кулі, які було відкрито раніше. Певно, ці чудеса будуть такими само винятковими, як і астрономічні явища, які, поза всяким сумнівом, можна там спостерігати. Хіба ж буде щось неможливим на землі вічного світанку? Там я зможу наблизитися до тієї небаченої сили, що притягує стрілку компаса, і зможу впорядкувати тисячі астрономічних спостережень, які потребують лише цієї подорожі, щоб зробити їхні мінливі вияви назавше відомими. Я зможу нарешті вдовольнити свою завзяту цікавість, поглянувши на досі незвідані місця і, змірявши власними ногами землю, на яку людина не ступала раніше. Ось що мене приваблює, і цього достатньо, щоб подолати страх перед усіма небезпеками й навіть смертю, і спонукати мене до цієї нелегкої мандрівки, в яку я вирушаю з тією самою радістю

першовідкривача, яку відчуває мала дитина, вирушаючи з товаришами на маленькому човнику в плавання річкою біля дому.

Але навіть якби жодне з цих припущень не підтвердилося, неможливо заперечити неоціненну користь, яку я принесу всьому людству, проклавши прямий полярний шлях до тих країн, мандрівка до яких зараз займає багато місяців, або ж відкривши таємницю магнітного поля, що якщо й можливо, то тільки шляхом такої місії, як моя.

Оці мої роздуми трохи розвіяли хвилювання, з яким я починав свого листа, лишивши в серці ентузіазм, який возносить мене до небес – нічого ж бо не приносить такого душевного спокою, як чітка, визначена мета, та точка, на якій людський розум може зосередитися. Ця експедиція була моєю великою мрією із самого дитинства. Я зачитувався розповідями про всі ті подорожі, що мали на меті досягти північної частини Тихого океану через моря, що оточують полюс.

Ти, певно, пам'ятаєш, що з книг про мандрівки й географічні відкриття складалася вся бібліотека нашого доброго дядечка Томаса. Я був неуважний до наук, але читання стало моєю пристрастю.

У ці книги я занурювався днями й ночами, прочитав їх безліч – і тим болючіше було моє дитяче розчарування, коли я дізнався, що остання воля мого батька забороняє дядечку відпускати мене в далекі плавання.

Незбутні мрії відійшли у забуття, коли я вперше відкрив для себе поетів, чії творіння западали в душу й підіймали її на своїх крилах до небес. Я також зробився поетом і цілий рік перебував у своєму власному творчому раю. Гадав, що і я, можливо, знайду собі місце в тому храмі, де освячено імена Гомера й Шекспіра. Ти добре пам'ятаєш, як тяжко я переживав свою поразку. На щастя, якраз тоді я отримав у спадок від свого кузена чималі гроші, і знову повернувся думками до своїх давніх поривань.

Шість років минуло відтоді, як я наважився на свою нинішню авантюру. І зараз пам'ятаю, наче це було вчора, ту хвилину, з якої присвятив себе підготовці до цього великого звершення. Почав я з того, що взявся загартовувати своє тіло. Я плавав із китобоями

в декілька експедицій у Північне море, і з доброї волі терпів холод, голод, спрагу та брак сну; працював цілий день важче, аніж звичайний моряк; а ночами заглиблювався у вивчення математики, теорії медицини та інших галузей природничих наук, що можуть стати у великій пригоді мореплавцю. Двічі я навіть наймався юнгою на Гренландське китобійне судно, де заслужив похвалу.

Мушу визнати, я аж трохи запишався, коли капітан запропонував мені місце його правої руки і дуже серйозно просив мене лишитися – от наскільки високо він оцінив мою службу.

Тож врешті-решт, люба Маргарет, невже я не заслуговую досягнути якоїсь великої мети? Я міг прожити безтурботне життя, купаючись у розкоші, та поміж усіма спокусами, що пропонувало мені багатство, я обрав славний шлях першовідкривача. Як же мені зараз бракує підбадьорливого голосу у відповідь!

Впевненості та рішучості у мене вдосталь, але часом надія перестає бути мені опорою, і на душі лежить важкий камінь. Я ось-ось маю вирушити в довгу й нелегку дорогу, в якій мене спіткають різні біди, і яка вимагатиме всієї моєї мужності – я мусять не лише підтримувати бойовий дух моїх супутників, а й не втрачати власного, коли їм забракне сил.

Зараз найкращий час для подорожей Росією. Сани швидко летять по снігу, їхати в них приємно – значно приємніше, як на мене, аніж у наших диліжансах. Не такий уже й страшний тут мороз, якщо ви потурбувалися вдягти шубу – місцеву одяжину, яку я придбав за першої ж нагоди – і тепер відчуваю різницю, коли прогулююся палубою чи годинами сиджу непорушно, дозволяючи крові буквально застигнути в жилах. А я все ж не маю ані найменшого бажання замерзнути до смерті десь на півдорозі між Санкт-Петербургом та Архангельськом.

У бік згаданого міста я маю вирушити десь за два-три тижні. Там збираюся винайняти корабель – це легко можна зробити, заплативши страхову суму власнику – і набрати потрібну кількість матросів, звичних до китобійного промислу. Я не маю наміру виходити в море раніше червня, а коли повернуся, запитаєш ти? Ох, люба сестро, як я зможу тобі відповісти? Якщо моя мандрівка буде успішною, мине багато-багато місяців, а то й років,

перш ніж ми зустрінемося знову. Якщо ж ні – то ми побачимося дуже скоро або ніколи.

Бувай здорова, моя люба, дорогоцінна Маргарет. Хай небо благословить тебе – і збереже мене, аби я зміг ще раз висловити тобі свою вдячність за твою доброту і любов.

З любов'ю твій брат

Р. Волтон

Лист 2

До місіс Савілл, Англія

Архангельськ, 28 березня, 17..

Хай як повільно тут плине час, скутий, як і я, морозом і сніговою круговертю, все-таки наступний крок до моєї мети вже зроблено. Я винайняв корабель і зараз займаюся підбором команди – ті, кого вже знайшов, здаються людьми, на яких можна покластися, вони саме такі, як треба, незламні сміливці.

Та я маю одну потребу, яка ніколи ще не була задоволена, і відсутність того, що може цю потребу вдовольнити, відчувається мені найтяжчим із випробувань. У мене немає друга, Маргарет: коли я п'янію від ентузіазму й очікування успіху, нікому розділити мою радість, і коли на мене раптом навалиться зневіра, ніхто не подбає про те, щоб підтримати мене. Я звіряю свої думки паперу, звісно, але він – лише вбогий замітник співрозмовника, якому можна вилити душу. Мені ж потрібен хтось, здатний розділити мої почуття, хтось, хто зрозуміє мене з одного погляду. Можеш вважати мене безнадійним романтиком, люба сестро, але що є, те є – я відчайдушно потребую друга. Поряд зі мною немає нікого, хто був би добрим і водночас сміливим, рівним мені і розумом, і освіченістю, чиї смаки збігалися б із моїми, аби підтримати чи виправити мої плани. Такий компаньйон міг би урівноважити всі вади твого бідолашного брата! Я ж бо занадто палкий і нетерплячий, і дуже тяжко переживаю невдачі. Та найбільшою бідою мені видається те, що я самоучка: що перші чотирнадцять років мого життя я ріс собі, як дика трава, цілими днями бігаючи на

вигоні й читаючи лише книги про подорожі з бібліотеки дядечка Томаса. Уже в цьому віці я відкрив для себе видатних поетів своєї батьківщини, і вирішив, що більше нічого й не треба, але тільки переставши отримувати найочевидніші вигоди від такого переконання, я усвідомив необхідність знайомства з більшою кількістю мов, ніж та, якою розмовляють у моїй рідній країні. І зараз, у свої двадцять вісім я насправду менш освічений, ніж багато п'ятнадцятирічних школярів. Звісно, я багато часу приділяв розмірковуванню, і картини, що створює моя уява, стали багатші й захопливіші, але їм бракує, як це називають художники, гармонії, і мені вкрай потрібен друг, досить чутливий, аби не зневажати мене за таку романтичність, і досить прихильний до мене, аби докладати зусиль для підтримання ладу в моїх думках.

Та врешті, чого варте це скигління? Я точно не знайду собі друга на океанських просторах, та навіть тут, в Архангельську, поміж купців і моряків. І все ж навіть у цих грубих серцях б'ються якісь почуття, вищі за примітивність людської природи. От, наприклад, мій помічник – людина неймовірної рішучості й сили духу, він страшенно прагне слави, а точніше – успіху й визнання на своєму поприщі. Він англієць, і серед національних та професійних забобонів, ніяк не пом'якшених освітою, все ж відчувається найбільший дар людяності. Вперше я зустрів його на борту китобійного судна, а дізнавшись, що він тут, в Архангельську, й не має роботи, відразу вмовив його приєднатися до експедиції.

Мій боцман своєю чергою – людина неймовірно доброї вдачі, відомий водночас своєю добротою та вмінням встановити дисципліну. Саме ця його риса, на додачу до відомої всім порядності та неабиякої сміливості, стала причиною, чому я так хотів найняти саме його. Юність, яку я провів на самоті, а мої найкращі роки – під твоєю ніжною жіночою опікою, настільки пом'якшили мій характер, що звичайна моряцька грубість для мене нестерпна, та я й не вважаю її необхідною. Тож почувши про моряка із добрим серцем, якого без нарікань слухає команда, я подякував своєму неймовірному везінню, що можу найняти його на службу. Вперше мені розповіла про боцмана – в дуже романтичному сенсі – одна жінка, що завдячує йому своєю щасливою долею. Якщо коротко,